

Liturgische bouwstenen voor de herdenking van vluchtelingen en migranten die zijn omgekomen aan de grenzen van de Europese Unie

*“Red mij. O Heer, want het water is me tot de lippen gestegen,
Ik zink de diepte in, zonder houvast.
In diep water drijf ik, en golven spoelen over me heen,
uitgeput ben ik van het roepen, mijn keel is schor.
Mijn ogen vermoeid door het uitzien naar mijn God.”
(Ps. 69, 2 – 4)*

Inleiding

In 2009 besloot de Conferentie van Europese Kerken (CEC) te Lyon zich ervoor in te zetten dat kerken in Europa de vele vluchtelingen en migranten herdenken die elk jaar omkomen tijdens hun tocht naar Europa. Want de cijfers zijn schrikbarend: de afgelopen 15 jaar zijn er tenminste 14.309 vluchtelingen verdronken in de Middellandse Zee of Atlantische Oceaan. Ook zijn in die periode duizenden vluchtelingen gestikt in vrachtwagens, dood gereden op snelwegen of op andere manieren een gruwelijke dood gestorven. Dit zijn alleen de geregistreerde sterfgevallen; het werkelijke aantal doden zullen we nooit weten, omdat veel van deze drama's zich aan ons zicht onttrekken. Vanwege verscherpte grenscontroles nemen vluchtelingen steeds gevaarlijkere routes, met als gevolg dat het aantal doden elk jaar stijgt.

In Amsterdam wordt sinds 2010 rond Allerzielen een herdenking gehouden voor de omgekomen vluchtelingen. Deze wordt georganiseerd door het Wereldhuis van de Protestantse Diaconie Amsterdam, de Catholic Worker Amsterdam, Kerk in Actie en Justice and Peace Nederland. De herdenkingen vonden steeds plaats aan de Amstel, in de open lucht. Daarmee hadden zij ook iets van een publieke schreeuw op erkenning van het recht op leven en ontplooiingskansen voor ieder.

De werkgroep 'Allerzielenherdenking Vluchtelingen' sluit zich aan bij de oproep van de CEC door ook andere kerken in Nederland te vragen de vele omgekomen vluchtelingen te herdenken. De traditionele Allerzielenherdenking op 2 november is natuurlijk een goed moment om dat te doen; maar ook 22 juni, Internationale Dag van de Vluchteling, is geschikt. Nodig zo mogelijk vluchtelingen in eigen stad of regio uit voor deze herdenking. Als direct betrokkenen is het voor hen indrukwekkend om gestorven medevluchtelingen te gedenken en de solidariteit van Nederlanders te ervaren.

Met deze 'Bouwstenen voor een liturgische herdenking voor migranten en vluchtelingen' willen wij kerken een handreiking bieden om op lokaal niveau stil te staan bij en te bidden voor de vele vluchtelingen die tijdens hun vlucht naar Europa om zijn gekomen.

Samengesteld door de werkgroep Allerzielenherdenking Vluchtelingen (waarin vertegenwoordigd: Wereldhuis van de Protestantse Diaconie Amsterdam, de Catholic Worker Amsterdam, Kerk in Actie en Justice and Peace Nederland)

Voor meer informatie:

Wereldhuis (Hanneke van Bezooijen), h.vanbezooijen@diaconie.org, tel. 06 – 22 82 14 72 of CMBR (Gerard Moorman), cmb@knr.nl, tel. 073 – 6921301

Mogelijke schriftlezingen

- Mattheüs 2, 13 - 14
- Mattheüs 25, 31-46
- Psalm 69
- Jes. 32, 1 -2; Jes. 35, 1-2 en 4; Jes. 41, 10; Jes. 43,1-2 en 4; Jes. 49, 15-16
- Exodus 3, 1–12

Geschikte liederen voor een themadienst over vluchtelingen

- Voor mensen die naamloos zijn. (t. H.Jongorius / m. J. Raas)
- Stem als een zee van mensen (GvL 519)
- Om te leven met zo velen (t. Jan van Opbergen)
- Gij die de stom geslagen mond verstaat. (t. H. Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Keer ons om naar u toe (t. H.Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Ik zoek een land (t. H.Jongorius / m. J. De Backer)
- Groter dan ons hart. (t. H.Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Het lied van de stad (t. H.Oosterhuis / m. J. Geraedts)
- Als alles duister is (Taizé)
- Oh Lord hear my prayer (Taizé)
- Scheur toch de wolken weg (t. Oosterhuis/ m. Oomen)
- Liederengebaseerd op psalm 28 of 69
- Lied tegen de derde wereldoorlog (GvL 553)
- Kumbaya my Lord

Speciaal voor de Allerzielenherdenking in 2011 hebben Christiaan Winter (muziek) en Andries Govaart (tekst) een hymne gemaakt: 'De zee zal haar doden teruggeven'. In Amsterdam vonden de herdenkingen steeds aan de Amstel plaats, in de openlucht. Tijdens het zingen van deze hymne strooien deelnemers witte bloemen in het water ter nagedachtenis van de overledenen.

De zee zal haar do - den te - rug - ge - ven,
 wie on - der - gin - gen; hen wordt recht - ge - daan.

Gedenk de namen

Een indrukwekkend moment in de liturgie is het voorlezen van berichten over vluchtelingen die het afgelopen jaar omkwamen. Vaak zijn hun namen niet bekend, soms ook wel. Het is onmogelijk alle gebeurtenissen op te sommen; de litanie zou eindeloos lang zijn, bovendien wordt slechts een gedeelte van de sterfgevallen geregistreerd. Noodgedwongen zal men dus een keuze moeten maken. Het is aan te bevelen de lijst niet in één keer te lezen, maar in twee of drie gedeeltes, afgewisseld met korte liederen of gebeden. Een 'litanie' kan worden samengesteld door te kijken op de volgende sites:

- de International Organisation for Migration houdt wereldwijd de sterfgevallen bij van vluchtelingen die omkomen tijdens hun vlucht, zie <http://missingmigrants.iom.int/>
- <http://www.borderline-europe.de/>, een Duits site met up-to-date berichten

Gebeden

De schreeuw van hen die gestorven zijn

Voorganger: Barmhartige God,

wij brengen voor U de tranen en de klaagzang van zoveel moeders ter wereld, die onzeker wachten op een teken van leven van hun kinderen, kinderen die verdwenen zijn in de golven van de zee, of van ellende omgekomen zijn in de woestijn.

Allen: Mannen, vrouwen en kinderen uit oorlogsgebieden, op de vlucht voor geweld of armoede, hopen op een beter, veiliger bestaan.

VG: We brengen de weklagen voor U van de mensen die gestorven zijn voordat zij onze grens bereikten, gevlucht door woestijnen, bergen en zeeën. Wij sluiten ons aan bij de schreeuw van hen die op zoek waren naar vrede, rechtvaardigheid, een betere wereld.

A: Genadige God, wij komen tot U met schaamte, voor de vele keren dat wij wegkeken en stil bleven.

We hebben genoeg te eten in Europa – en zien niet dat ongelijkheid armoede creëert. We hebben nooit genoeg – en zien niet in dat dit de oorzaak is van vele oorlogen. We blijven stil, wanneer handelen geboden is.

VG: Almachtige God, wij bidden voor onze politieke leiders.

Doe hen inzien dat eigenbelang nooit doorslaggevend mag zijn; doe hen inzien dat politiek niet draait om cijfers, maar om levens van mensen. Scherp hun besef hoe zaken hier en elders met elkaar in verband staan. Schud hun gewetens wakker, laat hen beleid ontwikkelen dat is gebaseerd op menselijkheid en compassie.

A: God, geef ons de kracht om getuigenis af te leggen van het lijden van uw kinderen die op de vlucht zijn, op weg naar hier, aan onze grenzen, in vluchtelingenkampen, in detentiecentra, wachtend op deportatie, vol vrees voor wat hen te wachten staat, rouwend om hen die gestorven zijn. Sta ons bij, God.

Amen

Om de noden van onze wereld

Vg: Laten we bidden voor de noden van onze wereld:

lezer 1:

Voor mensen die vluchten voor honger, voor oorlog en geweld.
Voor hen die nog onderweg zijn: om een veilige reis. Laat ons bidden.

lezer 2:

Voor de mensen die het niet gehaald hebben:
degenen die gestorven zijn in de koude bergen tussen Oekraïne en Slowakije;
degenen die uit wanhoop zelfmoord pleegden toen ze terug moesten; voor degenen die gestikt zijn in vrachtwagens op de veerboot;
voor de duizenden die verdronken zijn in de Middellandse Zee. Laat ons bidden.

lezer 1

Voor degenen die achterblijven,
voor ouders die wanhopig wachten op nieuws van hun kinderen;
voor degenen die niet kunnen reizen. Laat ons bidden.

lezer 2

Laten wij bidden voor degenen die onze vrienden kwaad berokkenen:
de mensensmokkelaars die eraan verdienen;
de mensen van goede wil die weggijken;
en degenen die alleen aan zichzelf denken. Laat ons bidden om bekering.

lezer 1

Laten wij bidden voor vrienden die helpen;
voor schippers die niet voorbijvaren;
voor medewerkers van het Rode Kruis;
voor ieder die goed is voor de vreemde die hij ontmoet. Voor hen bidden wij in dankbaarheid.

Toon Uw ontferming

Barmhartige God, Uw Zoon was kort na zijn geboorte zijn leven niet zeker en moest vluchten met zijn vader en moeder.

Toon uw ontferming met al die mensen vandaag die geweld en discriminatie ontvluchten, en ver van huis moeten leven in grote onzekerheid.

Wek met uw Geest een ruim hart in ons allen.

Laat ons toewerken naar die dag,

waarop allen hun bestemming en vreugde vinden

in uw Rijk van gerechtigheid en vrede.

Wij vragen U dit door Jezus Christus,

uw Zoon.

Amen

Volkeren op drift

Rechtvaardige God, volken zijn op drift,

mensen zoeken een veilig heenkomen en een toekomst voor hun kinderen.

Wij zijn getuige van onrecht en voelen ons machteloos.

Komend uit een veilig land, kennen de meesten van ons geen oorlog en lijden. Maar we weten van hun pijn en angst.

We bidden voor allen die zoeken naar een nieuw begin.

Geef ons de moed om niet weg te kijken,

maar onze handen uit te strekken.

Om te delen wat we hebben met onze naasten in nood.

Amen

Ook God was vluchteling

Vg: God, eens was ook U vluchteling, toen U als klein kind naar Egypte moest vluchten.

A: We bidden voor alle mensen die vervolging, geweld en uitzichtloze situaties ontvluchten.

Vg: God, U heeft uw volk veertig jaar lang door de woestijn geleid.

A: Wij bidden voor alle mensen die achtergebleven zijn in woestijnen, die verdwenen zijn in het niemandsland tussen grenzen.

Vg: God, U heeft onze vaders en moeders aangespoord een nieuw begin te maken in een nieuw, beloofd land.

A: We bidden voor alle mensen die de moed hebben om op zoek te gaan naar een nieuw begin in een nieuw land, waar zij een toekomst voor zichzelf hopen te creëren.

Vg: God, U heerst over de woeste wateren van de zee; U brengt de golven tot bedaren.

A: We bidden voor alle mensen die hulpeloos ronddobberen op zee en verdrinken in de golven.

Vg: God, U splitste de zee om uw volk doorgang te verlenen en zorgde ervoor dat zij veilig de overkant bereikten.

A: We bidden voor alle mensen voor wie de zee een blokkade is omdat wij hen niet verder laten.

Vg: God, U heeft ons geleerd vluchtelingen te zien als onze naasten.

A: We bidden voor ons allen, dat wij verantwoordelijkheid nemen voor onze naasten.

Verloren in de stormen

Verloren in de stormen op de open zeeën drijft onze kleine boot.
We zoeken land in dagen en nachten zonder eind.

Wij zijn als het schuim op de oceaan.
Wij zijn als stof dat zweeft in de ruimte.
Onze noodkreet verwaait in het huilen van de wind.

Zonder voedsel, zonder water, liggen onze kinderen daar,
uitgeput en mager totdat ze nooit meer huilen.

Wij zien uit naar land, maar worden weggestuurd van elke kust.
Onze noodsignalen zijn vergeefs, veel schepen varen door.
Hoeveel bootjes zijn er al vergaan? Hoeveel gezinnen al begraven in de
golven?

Heer Jezus, luistert U naar ons gebed? Heer Allah, Boeddha, hoort u onze
noodkreet? Medemensen, horen jullie onze stem vanuit de afgrond van de
dood? Vaste oever, wij verlangen naar jou.

Gebed voor bootvluchtelingen

Barmhartige God, U die onze harten en gedachten kent,
bij U komen we met wat we horen over vluchtelingen
die verdrinken in de Middellandse Zee.
Bij U leggen we de verschrikking neer van zoveel doden.
Voor uw aangezicht brengen wij de levens van mensen die oorlog
ontvluchtten, die hoopten op een beter leven, en die verdwenen in zee.

Houd hun namen geschreven in uw hand.
Wees bij allen die zich afvragen of het hun directe verwanten zijn
die naamloos begraven worden.

Wees bij allen die leven in rouw.
Wees bij reddingswerkers die beelden van verschrikking met zich
meedragen. Wees bij hen die drenkelingen opvangen.
Wees bij hen die de laatste zorg aan doden besteden.
Geef vrede.

Help ons toe te bewegen naar een wereld waarin geen mens meer hoeft te vluchten. Maak een einde aan de wijze waarop mensensmokkelaars de nood van anderen uitbuiten.

Maak ons mild en barmhartig, wijs en handelingsbekwaam.

Dat wij doen wat gedaan moet worden.

Dat ook wij niet loslaten het werk dat U in ons begon.

Barmhartige God, wij bidden om uw ontferming.

Amen

(Ds. Karin van den Broeke, voorzitter van de PKN synode)

De hoop op een beter leven

Wij bidden u voor kinderen, vrouwen, en mannen uit oorlogsgebieden, zij die honger en armoede ontvluchten in de hoop op een beter, veiliger leven; de mensen in de vluchtelingenkampen, in detentie, bang voor dreigende gevaren. Heer, wij bidden u en sluiten ons aan bij de noodkreet van hen die stierven op hun weg naar een betere en rechtvaardigere wereld.

Allen: Keer u om naar ons toe – keer ons toe naar elkaar

Heer, wij brengen u het verdriet van vele ouders, vergeefs wachtend op hun kinderen die onderweg zijn omgekomen. Wij brengen u onze rouw over hen die gestorven zijn door gesloten grenzen, onze rouw over hen die vluchtend over zeeën en woestijnen zijn omgekomen.

Allen: Keer u om naar ons toe toe – keer ons toe naar elkaar

Heer, wij brengen u onze schaamte over ons weggijken en ons zwijgen. Wij hebben ons stil gehouden, daar waar ons handelen geboden was. Wij brengen tot u onze politieke leiders. Maak hen bewust, verhelder hun geweten, dat zij wetten maken vanuit menslievendheid en visie.

Allen: Keer u om naar ons toe toe – keer ons toe naar elkaar

God van leven

God van Leven,

In de Schriften lezen we verhalen over personen
die hun geboortegrond moesten verlaten

- Abraham, Sarah, Ruth, Mozes.

Uw Zoon Jezus heeft ons getoond hoe we om moeten gaan
met vreemdelingen, met mensen in de marge van de samenleving.

U roept ons op om te luisteren naar uw Woord
en ons leven daarnaar te richten.

We vragen U, om ons hart te openen
en het voorbeeld van liefde te volgen
dat Jezus ons heeft gegeven.

Amen

Moeder van verworpenen

Moeder van verworpenen, jouw zoon zonder papieren,
jouw grenzeloos Woord, heeft zonder stempels of visa
de wereld bestempeld tot woonplaats van allen die leven en liefhebben,
ook zonder papieren.

Het bekrompen beleid van visa-staten verschaalt bij de ruime visie van
jouw Rijk. Hun uitgeslotenen zijn voorgangers in de hemelse liturgie van
het dagelijkse leven.

Terwijl wij ons druk maken om jou een plek te geven in ons bestaan,
of dat niet meer doen en zeggen dat we Jou niet meer zo zien zitten,
zit Jijzelf neer op onze drempel en Je vraagt ons - als een mens op de
vlucht – om asiel, om bad en bed, om werk en brood, een mensenrecht.

Je bent iedere man of vrouw zonder land, zonder huis, zonder eten en
drinken. Jij draagt de kiemen van solidariteit, of het nu gaat om migranten,
asielzoekers, zigeuners, zieken of andere gemarginaliseerden.

Jij stelt elke uitsluiting, elke discriminatie aan de kaak,
of het nu gaat om clandestiene vreemdelingen, illegale verblijvers of
andere rechtelozen.

Jij bent de toetssteen van het respect voor mensenrechten.
Of we het graag horen of niet, deze paria's zijn ereburgers van het
paradijs.

Niet alle mensen ineens, niet de hele wereld leg jij op onze nek,
maar je komt ons tegen, van dag tot dag, als iemand die ons nodig heeft,
die klopt op onze deur, om brood en beker, om recht van bestaan.

Jij bent meestal onverwacht, op altijd ongelegen tijden,
en Je hoopt dat wij onze deur niet sluiten, maar openstaan voor Jou.

Je overvalt ons en Je hoopt dat wij gastvrij zullen zijn, niet wetend wie wij
herbergen: mensen als wij, engelen, ... of Jou?

